

Яница Рагева

БАЛКАНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА КОЛЕКЦИЯ „ПОЕЗИЯ”

Новата колекция „Поезия“, с която издателство „Балкани“ отбелязва 20-годишнината от създаването си включва, интересни за българския читател заглавия. В края на 2010 година на книжния пазар се появиха девет поетични книги от тази колекция, а неотдавна излязоха от печат и първите три издания от петтомника с избрани съчинения на Чеслав Милош – „На брега на реката“, „Поробеният разум“, „Долината на Иса“. Предстоят „Крайпътното кученце“ и „Годината на ловеца“.

Колекцията „Поезия“ от 2010-а включва четирима македонски поети (Михаил Ренджов, Матея Матевски, Богомил Гюзел, Ефтим Клетников), две гръцки поетеси (Катерина Ангелаки-Рук и Паулина Пампуди), както и полския поет от гръцки произход Никос Хаджиниколау, словенския поет Иван Добник и румънската поетеса Ана Бландиана, чийто стих – „коне и поети/ все по-рядко наети,/ все по без изгода/ под трудни за продан“ – е поставен като епиграф на поредицата. Целта на издателството – да представи сравнително цялостен поглед върху не толкова познати на широката читателска публика у нас балкански автори – е полиграфически реализирана от Боряна Йорданова чрез стилно и изцяло оформление на изданията, сред които преобладават сбирките тип „избрани стихотворения“. Изключение от този подход на представяне са книгите „Отлив на смисъла“ на Ана Бландиана, „Рапсодия в мразовито време“ и стихосбирките на гръцките поетеси „В небето на нищото с минималното“ от Ангелаки-Рук и „Историята на един час в разтегаемо време“ на Пампуди.

По този начин поредицата залага два подхода за представяне на авторите и прочита на техните стихове: хронологичния – чрез книгите с избрани стихотворения да представи творческото им развитие, и другия – репрезентативния – чрез представяне на книги от автори, имащи силен отзвук в собствените им страни и които са характерни за новата поезия в тези страни, като например стихосбирката „Историята на един час в разтегаемо време“, която е сред книгите, обновили съвременната гръцка поезия през 70-те години на миналия век.

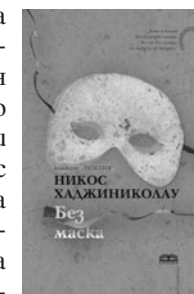
Общото, което изпъква при прочита на издадените поети – разбира се, след предварителната уговорка, че това са творци не само от различни националности, но и от различни творчески генерации, – може да бъде маркирано накратко с: търсене на надвременното, универсалното, интерес към митологията и библейския текст. Последната характеристика – интерес към Стария и Новия завет – се откроява най-ярко в книгите на македонските автори, независимо че те дебютират през различни години (между средата на 50-те и края на 70-те). Това като че ли е най-видно в поезията на Ефтим Клетников, представена в книгата „Кладенец на битието“. Настоящото издание е първата негова книга у нас и първото цялостно представяне на поезията му в България. Поетичните текстове в тази книга, както и в част останалите издания с избрани стихотворения са подредени хронологично и са именувани, в повечето случаи, на заглавията на авторските стихосбирки. Изключение прави само „Отвъд видимото“ от Матей Матевски, подборът за която е въз основата на „сематичния принцип“, предпочетен от съставителя Роман Кисъв, за да може да свърже разнообразната откъм теми поезия на Матевски в композиционна цялост, копнежът към която – Целостта – на Вселена и на Човека са заложени в творческите търсения на автора.

Както споменах, общото за македонските поети, представени в поредицата, е интересът към библейския текст, а това предполага и общи символни ядра и теми, около които тези творби гравитират. С най-забелязваща се е употребата на срещаната предимно в библейски текстове дума за основи на срада – „темел“ („темелите на воденицата“, „темелите на името“, „темелите на селото“ – при Клетников, а у Ренджов се среща цикъл, озаглавен „Темели“). Ябълката, гървото на живота, Градината са често открити символни ядра в тези поетични книги, но тази образност е обогатена и от представите

за камъка-птица и птицата-камък, които са извънредно застъпени в поезията на Клетников като символи на мъртвото и човешкия дух, които, ако човекът гопусне, могат лесно да заменят местата си – птицата да получи каменни криле, камъкът да се окрилу („Сън с птица и камък“). Както казва преводачът на Клетников Роман Кисъв, тази поезия е „вградена в законите на Божествената реч“. Това определение, мисля, че е подходящо и за Матевски, и за Гюзел, и за Ренджов. Поезията, като пеене на божественото, се откроява у Богомил Гюзел („Мирноосци“): „пеенето отваря песента, както растението/ разпуква камъка.“ Един паралел с българската литература ми се струва подходящ тук, за да се открие характерната отлика в творческата нагласа на твореца у нас и в Македония.

Известно е, че българската литература е нерелигиозна. Имам предвид, че темата за божественото у нас и по-често присъства, за да даде израз на богоборството, а не на боготърсачеството. За осъществяването на такова присъствие – боготърсачество в поезията – като че ли често липсват необходимите условия. Още повече че политическата система в страната след 1944 година оказва немалко въздействие за отслабването на вниманието към християнската религия и насочването ѝ в други посоки – в поезията на 80-те преобладава интересът към източните религиозни практики, представящи живота като сън, илюзия, булото на Мая. В поезията на Клетников отделната дума (образ) от Библията бива изведена на преден план и около или върху нейната централна положеност се гради целостта на стихотворението. Подобен подход все пак в българската поезия не липсва (в някаква степен такива елементи могат да бъдат открити в поезията на Борис Хри-

стов), но библейското по-често е примесено, както маркирах по-горе с богоборство, с едно богомилско световъзприемане (Николай Райнов, Емилиян Станев), което пронизва новата и съвременната българска литература. Сред късия списък от имена ще спомена и Стоян Михайловски и темата на неговата „Поема на злото“ (1889) – първородният грях като раждане на съзнанието и отпадането от райската битийност. В съвременната българска поезия, извеждаща на преден план битовото, политическото, gender фантазиите, стратегията върху религиозна проблематика да се награжда/изражда светът на творбата е твърде слабо застъпена и с приоритет е античният пантеон от божества. Направих този паралел между българската и македонската литература, за да очертая едно породило се изумление от далечността на световъзприемането на тези две съседни балкански литератури.

Поезия с носталгични характеристики, близки до полския романтизъм (Здравко Кисъов), доминираща не с библейски (както разгледаната по-горе), а с митологични мотиви, представя ретроспективната книга „Без маска“ на Никос Хаджиниколау, в която античността е осъзната като културно и лично наследство от автора, роден в Гърция и творчески осъществил се в Полша. Античната образност изпъква още от заглавията на стихотворенията („Мойрите“, „Сизиф“, „Ифигения“, „Електра“, „Орфей“, „Новата Тива“, „Жалба с Антигона“), за да бъде положена в подхода към осмислянето на живота. Най-открояваща се е двойката образи Сизиф и камъкът, в която разпознаването на човешката съдба като универсалия е през граматизма лично изстраданото („Наследство“, „Вдигайки камъка“): „Търкаляй се, камъко, като Сизифова сълза,/ повтаряй щастливите дни,/ далечните почернели майки,/отпечатвай по кръстопътищата нови лица.“ („Сизифова сълза“).

Искам да завърша прочита си на стихосбирките от колекция „Поезия“, без да изчерпя всички теми, които издадените книги предлагат, с няколко думи и за „Отлив на смисъла“ от Ана Бландиана, една от най-популярните съвременни румънски поетеси. Тематичните търсения оформят стихосбирката като книга равнометка, но без драматичните преценки на живота и съжаленията за пропуснати моменти, характерни за всяка лична преценка. Изтичащото време е видяно като творец, който пише своите думи и стихове по човека („Опус“). То не отмерва края на света. Може би защото животът и смъртта са част от една и съща приказка, в която са събрани,

подобно в резерват, стойностните неща. Сходни са тематичните търсения на Ангелаги-Рук в най-новата ѝ книга „В небето на нищото с минималното“, но премесени със съзнаването, че не може да бъде изказано „битието под кожата“, да се върне тялото към първичните, първите изпитвания/изпитания, съвсем скрито в ежедневието, търсецо бронята закрила от „мисълта и не само на собствената ти смърт“. Приемането (опитът за приемане) на живота с неговата винаги предстоеща крайност е заложено в разнообразни разработки, дори и на библейски персонажи. Подходящ пример е стихотворението „Старите ангели“ на Бландиана, което представя нестандартен поглед към един човешки образ на божествения пратеник, видян не ефирен, прозрачен, неземан, а „вмириран“ и некрасив с „регки коси“. Старите ангели са „все повече – старци, все повече – хора“ с болката им от миналото време, с ревматичните усещания на крилата, и накрая с погребването им – като хора, като семена в земята. Поетесата опитва да разгадае и безсмъртието – като всевечно търсене на отговори в нови (пре)раждания: „да успееш да разбереш/ това, което не може да се разбере.“ Героинята на Ангелаги-Рук също твърди „невъзможно е да си представя свят,/ който не се ражда отново и отново“, за да завърши стихотворението си „Невидимата“ с финал, обговарящ проблема за женската самоличност, от който поетесата живо се вълнува: „Пълна съм със светлина./ Но съм невидима. Защото съм жена.“

Да осъществи един успешен межкултурен прочит-диалог – това е предизвикателството, което колекция „Поезия“ си поставя чрез преводите на Здравко Кисъов, Яна Букова, Г. Савов, Р. А. Станчева, Цветанка Еленкова, Димитър Христов, които предават тона и усещането за авторите, така че читателят, потопен в текстовете, да забрави, че чете преводна литература.

ГД Образование и култура
Програма „Култура“